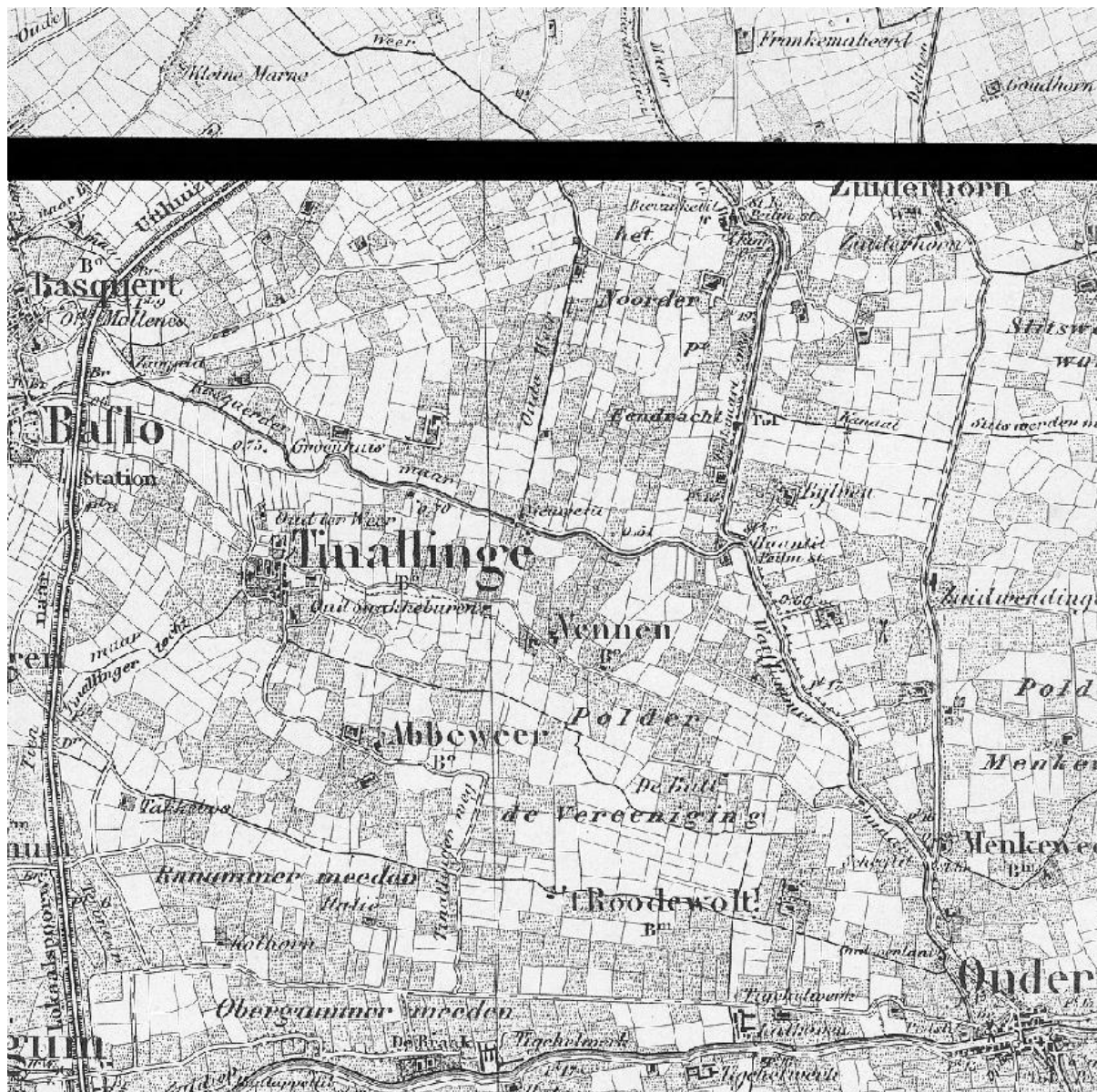

Rasquerdermaar nabij Rasquert, gemeente Winsum

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Winsum
plaats:	Rasquert (omgeving)
toponiem:	Rasquerdermaar
bevoegd gezag:	gemeente Winsum
opdrachtgever:	Waterschap Noorderzijlvest
coördinaten:	oost 233.624/597.467 west 232.642/597.559
kaartblad:	7B
onderzoeksmeldingsnummer:	4546103100
beheer documentatie	Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Winsum en E-depot
uitvoerder:	Libau
rapport:	17-89 (versie 2)
auteur	M. de Jong MA
autorisatie	N. van der Mei
telefoon:	050-3126545
e-mail:	archeologie@libau.nl
voorblad:	Topografische kaart uit de 19 ^{de} eeuw

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is het Rasquerdermaar aangegeven als een oude waterloop (zie bijlage *Fysisch geografische kaart*). Het maar stroomt grotendeels door een vlakte van getij-afzettingen (code Mv2). In westelijke richting, nabij Baflo en Rasquert liggen meerdere kwelderwallen (code Mv9) waarvan het tussenliggende gebied geclassificeerd is als kwelderflank (code Mv8). De geomorfologische kaart geeft hetzelfde landschappelijke beeld van het plangebied en de directe omgeving (Alterra, geraadpleegd via ARCHIS).

Op de bodemkaart is aangegeven dat het plangebied ligt in een gebied met knippoldervaaggronden bestaande uit zavel en lichte klei (code kMn68C). In het zuidwestelijk deel van het plangebied gaan deze gronden in zuidelijke richting over in knippige poldervaaggronden bestaande uit klei (code gMn85C).

Op de uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is te zien dat de kwelderwallen en –flank relatief hoog gelegen zijn (zie figuur 2). De omgeving van het plangebied ligt wat lager, globaal rond 0 m NAP. Langs de zuidelijke oever is een verhoging te zien. De hoogste delen hiervan liggen rond 0,8 m +NAP. Mogelijk betreft het een kade of dijk, maar gezien de versnippering over de hele lengte van deze verhoging is er rekening mee te houden dat het ook uit het Rasquerdermaar afkomstige baggerspecie kan betreffen die hier lange tijd langs de oever gelegen heeft en daardoor als hoogtewaarde in het AHN 2 is opgenomen. Beelden in Google Streetview duiden op dit laatste (huidige foto-opnames daterend van augustus 2009).

Figuur 2: Hoogteverschillen in het plangebied en omgeving (AHN2). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwarte lijn.

Archeologie

Binnen het plangebied zijn geen archeologische terreinen geregistreerd op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Ook zijn hier geen vondsten bekend in de database ARCHIS (zie bijlage *Kaart archeologie*). Circa 250 m ten zuiden van het maar ligt een middeleeuwse huiswierde (AMK-terrein 6896). In de bredere omgeving van het plangebied liggen een cluster van vier middeleeuwse huiswierden ten noorden van het Rasquerdermaar (AMK-terreinen 5249, 5305, 6738 & 6740), de vroegmiddeleeuwse wierde Tinallinge (AMK-terrein 5253) met daarbij een cluster van drie middeleeuwse wierden (AMK-terreinen 5254, 5255 & 6869) en één steenhuislocatie (AMK-terrein

6746) ten zuiden van het Rasquerdermaar en een laatmiddeleeuws kloostervoorwerk in oostelijke richting (AMK-terrein 6728).

Pal ten noorden van het plangebied is in 2012 een onderzoek uitgevoerd (onderzoeksmeldingsnummer 2375799100). Het betreft een bureauonderzoek van Libau naar de Molenweg, op de noordelijke oever van het Rasquerdermaar, vanwege voorgenomen aanpassingen aan onder meer het fietspad (Van der Mei, 2012). In het onderzoek is geconstateerd dat dit deel van het Rasquerdermaar voortkomt uit een natuurlijke kreek of slenk en dat het fietspad op een oud dijkje gelegen is dat tevens dienst heeft gedaan als trekpad. Deze elementen vormen een ensemble van cultuurhistorische, archeologische en landschappelijke waarde. Op basis van het advies zijn de toenmalige plannen zodanig aangepast dat de noodzakelijke werkzaamheden konden worden uitgevoerd zonder nadelige impact op de aanwezige waarden.

De gemeente Winsum beschikt over een archeologische beleidskaart en –nota (RAAP, 2008; Libau, 2016). Op de archeologische beleidskaart zijn bekende archeologische waarden, historisch bekende terreinen en archeologische verwachtingen opgenomen. De beleidskaart uit 2008 is doorvertaald in het bestemmingsplan (Ruimtelijkeplannen.nl). Deze kaart is inmiddels herzien (Libau, 2016). Beide kaarten geven aan dat in het plangebied een hoge archeologische verwachting (WR-a4) aan de orde is. Het Rasquerdermaar is in de Provinciale Omgevingsverordening en in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CWK) van de provincie Groningen opgenomen als karakteristieke waterloop. De provincie Groningen vereist dat in de regels in het bestemmingsplan rekening wordt gehouden met bescherming van het verloop en profiel van deze waterlopen (artikel 2.58.1).

Figuur 3: Boven: het Rasquerdermaar in 1734 (Schroor, 1996: kaart 49). Onder: het Rasquerdermaar in het begin van de 19de eeuw (HisGIS).

Historische geografie

Het oostelijk deel van het plangebied was in de late middeleeuwen eigendom van het klooster te Warffum. Na de reductie van Groningen in 1594 werden de kloosters opgeheven. De kloostergoederen ter plaatse van het

plangebied werden vervolgens geconfisqueerd door de Provincie Groningen die in het begin van de 18de eeuw veel van haar eigendommen liet karteren. In het kader daarvan is in 1734 de noordelijke oever van het Rasquerdermaar in kaart gebracht, de zuidelijke oever ontbreekt echter op deze kaart (zie figuur 3). Het Rasquerdermaar stond destijds bekend als Baffeler Trekvaart. Zeker is dat vanaf 1701 een trekveer van Baflo/Rasquert naar Groningen was ingesteld (Poppen, z.j.). Langs beide zijden van het Rasquerdermaar moet indertijd een kade of dijkje met trekkpad gelegen hebben. Het is zeer waarschijnlijk dat ook voor de invoer van het trekveer al een kade met trekkpad aanwezig is geweest.

Op de kadastrale minuut, opgetekend tussen 1811 en 1832, (gemeente Baflo, bladen D1 en D2) is te zien dat het plangebied op de zuidelijke oever van het Rasquerdermaar destijds bestond uit weilanden en bouwlanden. Zowel aan het westelijk als aan het oostelijk uiteinde van het plangebied is een boerderij aanwezig. De westelijke boerderij en de eigenaren ervan zijn bekend vanaf in de loop van de 18de eeuw (Boerma et al., 1992: p. 262). Aanwijzingen voor een (restand van een) oude kade en trekkpad ontbreken in de 19de eeuw. De topografische militaire kaarten uit het midden van de 19de eeuw sluiten qua beeld van het plangebied aan op de kadastrale minuut (HisGIS; Topotijdreis). Op de Topografische kaart (Bonneblad) uit 1909 zijn de meeste percelen die door het plangebied doorsneden worden in gebruik als bouwland. In een deel van het plangebied lijkt dan een kade aanwezig te zijn. Op het westelijke van de twee oude erven is in die tijd een watermolen aanwezig. Het oostelijke erf is verdwenen. In de loop van de 20ste eeuw is de verkaveling meermaals aangepast. Voor het overige wijzigt de situatie in het plangebied niet in het kaartmateriaal (Topotijdreis).

Overweging en advies

Het plangebied betreft de zuidelijke oever van het Rasquerdermaar. Dit gedeelte van het Rasquerdermaar heeft een natuurlijke oorsprong en is van grote ouderdom. Het Rasquerdermaar heeft een grote cultuurhistorische en landschappelijke waarde en is om die reden bestempeld als karakteristieke waterloop. In het plangebied bestaat een hoge verwachting op de aanwezigheid van archeologische resten. De bekende archeologische resten in de nabije omgeving dateren vanaf de vroege middeleeuwen, maar het voorkomen van oudere resten, vanaf de ijzertijd, is zeker niet uit te sluiten. In de oever bestaat met name kans op aan (het gebruik van) de waterloop gerelateerde resten. Hieronder zijn tevens resten van een (kleine) kade met een vermoedelijk onverhard trekkpad te verwachten.

Gezien de grote landschappelijke en cultuurhistorische waarde van het Rasquerdermaar heeft het de voorkeur hier geen natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Bij de eventuele aanleg van een natuurvriendelijke oever op deze locatie dient recht te worden gedaan aan de cultuurhistorische en –landschappelijke waarde van het Rasquerdermaar.

Bij ingrepen (dieper dan 40 cm) in de oever is een archeologisch booronderzoek benodigd. Dit booronderzoek dient te bestaan uit een boorraai met boringen om de 50 m en te zijn gericht op het voorkomen van archeologische indicatoren zoals ophogingen, een oud loopoppervlak en vondsten zoals aardewerk. Op basis van de uitkomsten van het booronderzoek wordt besloten of vanuit archeologisch oogpunt de aanleg van een natuurvriendelijke oever op deze locatie mogelijk is. Indien dit het geval is kan desondanks een archeologisch vervolgonderzoek aan de orde zijn. Uit het booronderzoek zal blijken of, en zo ja op welke locatie(s) en in welke vorm, verder archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart,
- Bodemkaart,
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

AHN, Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl; nationaalgeoregister.nl).

ANWB, 2004. *Topografische atlas Groningen 1:25.000*. ANWB bv, Den Haag.

Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de provincie Groningen.

Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart, gemeente Winsum. In: Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsum, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732.

Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>).

Boerma, G., A.F. Kruijenga & R. van der Tuuk (red.), 1992. *Boerderijen in het Halfambt*. Wolters-Noordhoff/Forsten, Groningen.

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Project Uitgevers, Groningen.

CWK, Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Groningen. Provincie Groningen 2004. Opgenomen in het Provinciaal GeoRegister (<http://www.provinciaalgeoregister.nl/georegister/>).

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (www.hisgis.nl).

Libau, 2016. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart gemeente Winsum. Herziening maart 2016.

Mei, N. van der, 2012. Plangebied fietspad Molenweg nabij Warffum (gemeente Eemsum). Een archeologisch bureauonderzoek. Libau 12-151.

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart (www.pdok.nl).

Poppen, B.D., z.j. De vergunning voor de trekschuit Groningen – Rasquert en omgekeerd van 1701. Document afkomstig van de homepage van B.D. Poppen (www.bdpoppen.nl).

Provinciale Omgevingsverordening Groningen (<https://groningen.tercera-ro.nl/MapView/Default.aspx?id=NLIMRO9920POVgeconsolideerd-GV01>).

Ruimtelijkeplannen.nl: bestemmingsplannen (www.ruimtelijkeplannen.nl).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Project Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Stiboka Wageningen.

Topotijdreis. Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

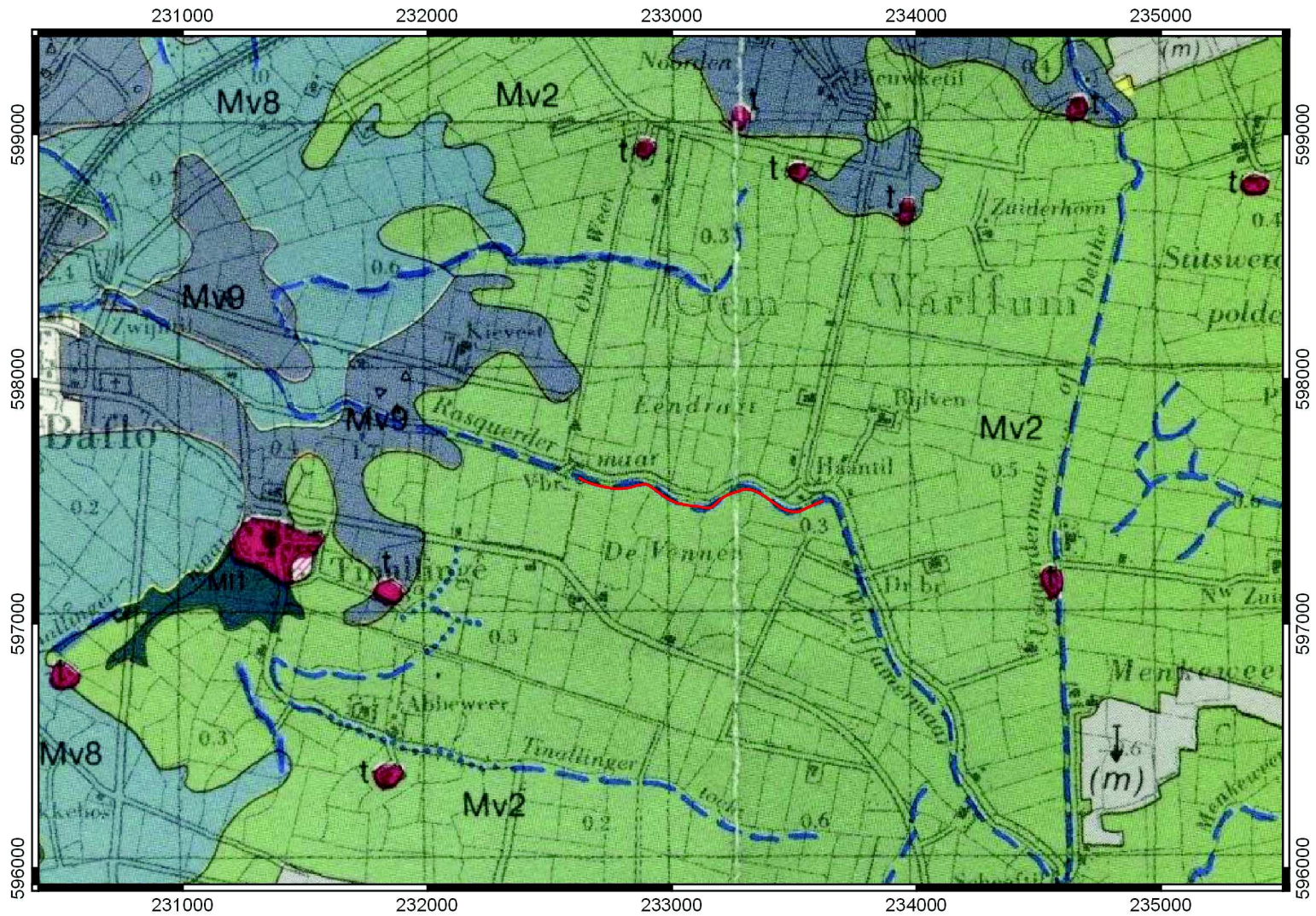
Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart
 Rasquerdermaar te Rasquert

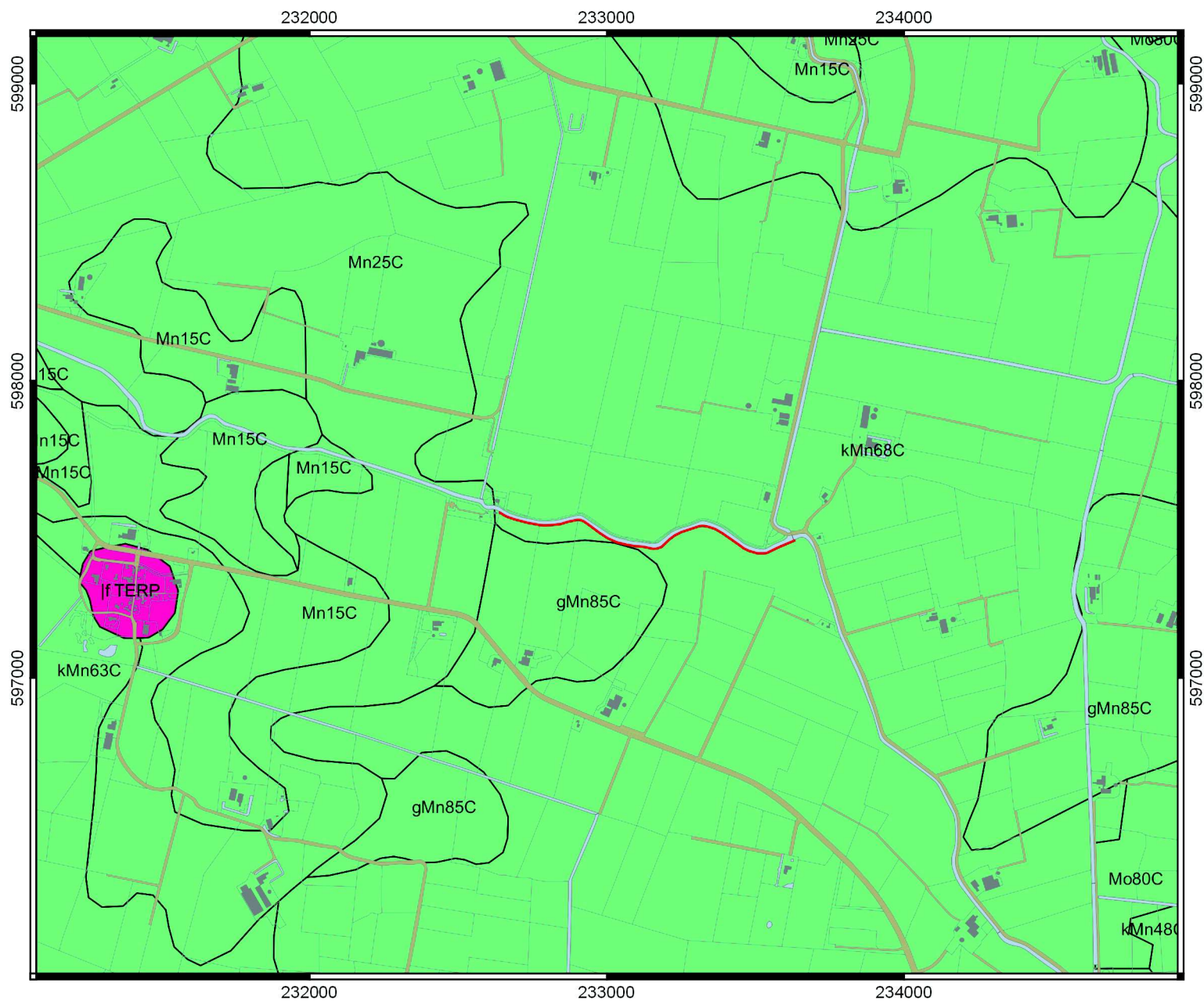
Legenda

- Plangebied
- Afgraving (m)
- Bebouwde kom
- Afgegraven wierde
- t - Wierde
- Kruinige percelen
- M11 - Erosielaagte
- Mv2 - Vlakke getij-afzettingsvlakte
- Mv8 - Kwelderflank
- Mv9 - Kwelder/oeverwalachtige vlakte

Bodemkaart

Rasquerdermaar te Rasquert

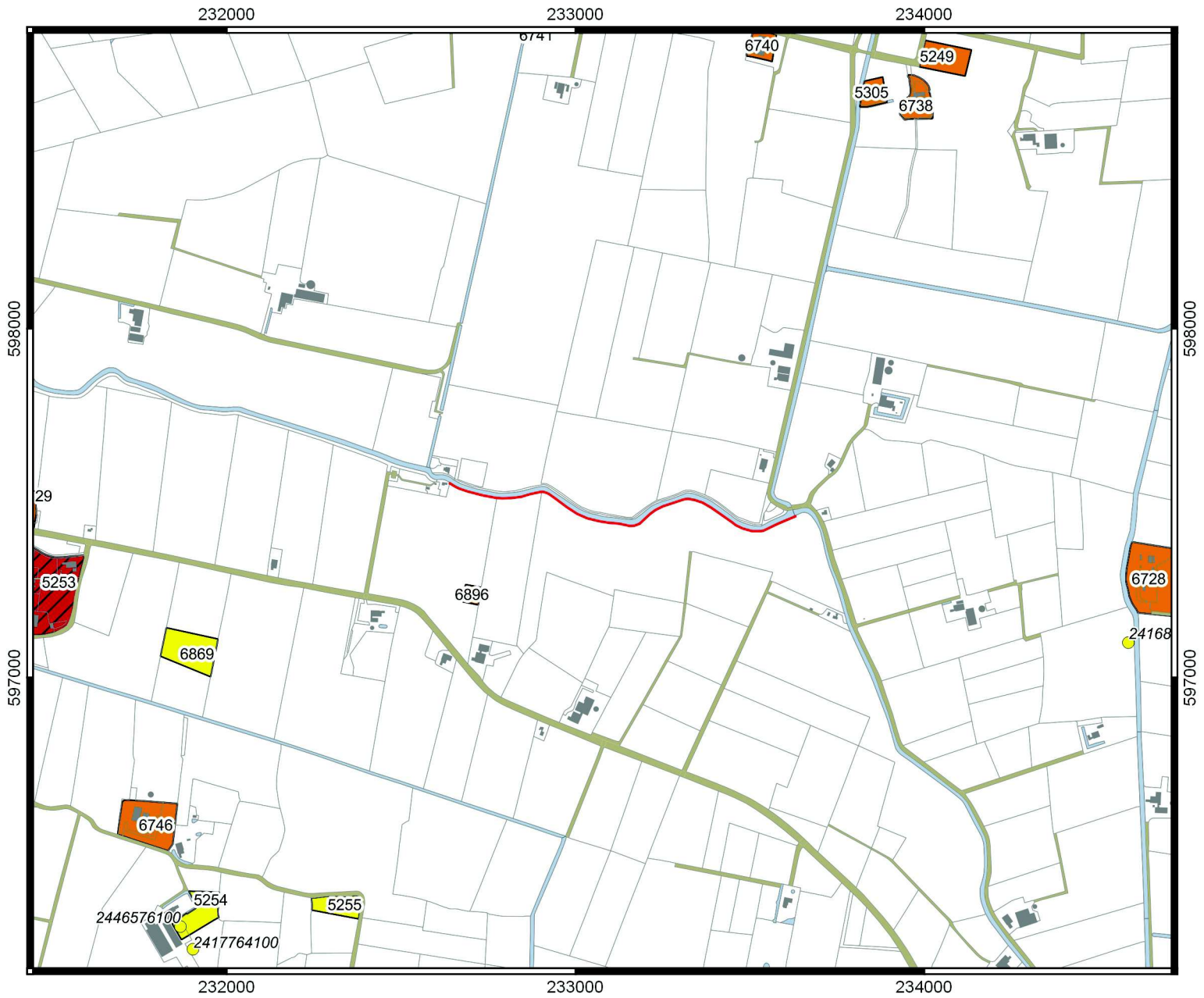
Legenda

- Plangebied
- lf TERP: wierde / terp
- gMn85C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- kMn48C: Knippoldervaaggronden; zware klei, profielverloop 4 of 4 en 3
- kMn63C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 3
- kMn68C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 4 of 4 en 3
- Mn15C: Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn25C: Kalkarme poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mo80C: Kalkarme nesvaaggronden; klei

Kaart archeologie

Rasquerdermaar te Rasquert

Legenda

● Vondstlocaties

AMK-terreinen

Terrein van archeologische waarde

Terrein van hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd

